

Zofia Zarębianka*

Marek Karwala jako badacz literatury i humanista

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2022.011>

Prof. Marek Karwala
Z prywatnego archiwum Marcina Kani

* Prof. zw. dr hab., pracownik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zajmuje się współczesną literaturą polską w kontekście duchowym i religijnym.

E-mail: zofia.zarebianka@uj.edu.pl | ORCID: 0000-0002-4566-4527.

Zmarły dwa lata temu, 13 lutego 2020 roku, dr hab. Marek Karwala, profesor Uniwersytetu Pedagogicznego, był człowiekiem wielkich pasji – pasji literatury i sztuki, ale przede wszystkim – pasji życia i przyjaźni, pasji międzyludzkich relacji, które celebrował na różne sposoby, także przy pomocy czy za pośrednictwem rozmów o sztuce (Rodziński 2001; Zdebski 2005; Kubiczek 2006; Karwala 2014: 46–48; Rylski 2016). Sztuka bowiem oznaczała dla niego kwintesencję doświadczenia życia i jak mało które medium nadawała się do przekazu tego, co najważniejsze: prawdy o człowieku, o świecie i o Bogu. Poszukiwanie tej prawdy – niezależnie od zróżnicowanych jej przedmiotowych aspektów – stanowiło główny cel badawczych poszukiwań profesora Karwali.

Urodzony w 1955 roku dr hab. Marek Karwala był doświadczonym pracownikiem nauki, związanym od czasu studiów z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie, na którym został zatrudniony w roku 1982, najpierw na stanowisku asystenta, następnie – od roku 1992 jako adiunkt, w końcu – po świetnej habilitacji, uzyskanej w roku 2014 – jako profesor, pełniący dodatkowo funkcję prodziekana do spraw studenckich na Wydziale Filologicznym macierzystej uczelni. Dorobek naukowy profesora Marka Karwali pod względem ilościowym jest może stosunkowo szczupły i nie w pełni odzwierciedla mnogość jego zasług i talentów. Szczupłość owa zdaje się potwierdzać przekonanie, że mieliśmy w jego osobie do czynienia przede wszystkim z typem wybitnego oratora, świetnego nauczyciela i popularyzatora nauki, kogoś, kto bardziej spełniał się w bezpośrednim kontakcie ze słuchaczami niż w pisaniu obszernych naukowych rozpraw, co bynajmniej nie oznacza, by należało odmówić im wartości. Chodzi mi bardziej o podkreślenie rodzaju temperamentu naukowego Karwali, niepospolitego gawędziarza, obdarzonego ogromną i przekrojową erudycją, a także dysponującego rzadką umiejętnością zjednywania sobie uwagi i sympatii, by nie powiedzieć miłości, słuchaczy.

Pół jego aktywności nie sposób zatem ograniczyć do działalności badawczej, poszerzały się one i obejmowały rozliczne obszary, pośród których w ostatnich latach na plan pierwszy wysuwała się działalność na rzecz popularyzacji poezji. Polegała ona z jednej strony na prowadzeniu różnego typu spotkań, na przykład z wybitnymi pisarzami współczesnymi, m.in. z Józefem Baranem czy Adamem Ziemiannym¹, z drugiej na głoszonych ze swadą i znawstwem wykładach o literaturze, wreszcie na prowadzeniu rozmaitych warsztatów z adeptami sztuki słowa. Był też jurorem w rozlicznych konkursach poetyckich, nawiązując przy okazji serdeczne więzi z uczestnikami tychże i z troską dbając, by nie przeoczył zbyt surowym werdyktem jakiegoś talentu, by nie zdusić przedwcześnie ledwo tłącej się isierki poetyckiego natchnienia. Tego rodzaju działalność Karwala prowadził we współpracy z różnymi, często lokalnymi, organizacjami, z ośrodkami kultury i bibliotekami, między innymi w Bibliotece Kraków czy Ośrodku Kultury w Brzesku.

Aktywność Marka Karwali w zakresie popularyzacji nauki przedstawia się wręcz imponująco. I tak przez wiele lat był Marek Karwala jurorem wojewódzkiego etapu Olimpiady Literatury i Języka Polskiego, współpracował, zanim jeszcze powstała Biblioteka Kraków,

¹ Zainteresowanie ich twórczością przełożyło się nie tylko na organizowane w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie sesje naukowe, ale i na ważne publikacje, m.in. *Literackie kosmografie Józefa Barana* (Borek et al. 2018) czy *W obliczu cudów wszechświata... Studia o twórczości Adama Ziemiannina* (Borek et al. 2020).

ze Śródmiejskim Ośrodkiem Kultury na ul. Mikołajskiej, prowadząc warsztaty literackie oraz wykłady z zakresu literatury współczesnej. Ponadto wygłosił około dwustu wykładów w placówkach oświatowych i kulturalnych Małopolski (w Krakowie, Myślenicach, Zatorze, Tyńcu, Brzesku, Zakopanem, Wieliczce itd.), wielokrotnie był jurorem, w tym także przewodniczącym jury w konkursach literackich i konkursach recytatorskich. Był współorganizatorem konferencji naukowej o twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego, pomysłodawcą cyklu konferencji o pisarzach mniej znanych, zapomnianych i niedoczytanych², a także uczestnikiem wielu naukowych sesji krajowych i międzynarodowych. Wygłaszał także wykłady dla studentów poza granicami kraju (Sztokholm 1988, Wilno 2000, 2008). Pełnił też funkcję pełnomocnika rektora ds. Dni Tischnerowskich.

Dorobek naukowy Marka Karwala zawiera cztery autorskie książki, kilkadziesiąt artykułów, kilka prac edytorskich, wiele opracowań redakcyjnych oraz niezliczoną liczbę interesujących tekstów: recenzji, prezentacji, omówień i wstępów do tomów poezji i katalogów wystaw oraz wywiadów i haseł encyklopedycznych z zakresu literatury światowej (osobowe i rzeczowe) w liczbie 296 dla *Encyklopedii PWN* (Karolczuk-Kędzierska et al. 2002) i *Słownika biograficznego historii Polski*³.

Badawcze zainteresowania Marka Karwala skupione zostały w dwu głównych obszarach. Są to poezja oraz sztuki plastyczne. W każdym ze wskazanych obszarów można wyodrębnić dodatkowo specyficzne dla jego badań mniejsze jednostki problemowe. Po pierwsze więc zajmowała go przede wszystkim poezja współczesna, tu szczególnie obecne w niej wątki religijne oraz teoretyczne zagadnienia poezji religijnej. Tę ostatnią rozpatrywał głównie na przykładzie twórczości ks. Jana Twardowskiego, któremu poświęcił pracę doktorską (Karwala 1996). Do poezji Twardowskiego wracał jeszcze Karwala wielokrotnie w artykułach (Karwala 1993; Karwala 1995a; Karwala 2003a; Karwala 2015a; Karwala 2016), podejmując zagadnienia takie, jak tradycja literacka w wierszach Twardowskiego, motyw dzieciństwa czy motyw anioła w interesującym szkicu *Aniołowie w poezji księdza Jana Twardowskiego* (Karwala 2003a). Zastanawiał się też Karwala nad obecnością polityki w wierszach księdza poety (Karwala 2011a) czy kwestią rozumienia piękna w jego poezji. W ramach zainteresowań tematyką religijną w literaturze zajmował się Karwala także twórczością Karola Wojtyły, motywiką maryjną i mariologiczną, również w przekroju historycznoliterackim (Karwala 2005a).

Penetracja problematyki religijnej w poezji poprowadziła Karwałę do drugiego obszernego rozdziału jego badań, mianowicie do zagadnienia ekfrazy. Stąd już niedaleko do studiów poświęconych sztukom pięknym oraz związkom literatury i plastyki. Wskazana problematyka w ostatnich latach zdecydowanie zaczęła dominować w jego pracach, czego efekty widać w szeregu interesujących publikacji z pogranicza sztuk oraz w omówieniach do katalogów wystaw plastycznych, jak również w cyklu inspirujących artykułów na łamach „Konspektu”, w których prezentował sylwetki twórcze artystów malarzy – m.in. Grzegorza Steca, Jerzego Kroleckiego, Stanisława Rodzińskiego, by wymienić tylko niektórych

² Owocem tych konferencji były tomy: *Poeci krakowscy mniej znani, zapomniani, niedoczytani*, tom 1 (Stachura-Lupa [&] Karwala 2017) oraz *Poeci krakowscy mniej znani, zapomniani, niedoczytani*, tom 2 (Sadlik [&] Chrobak 2017).

³ Por. m.in. hasła: Łobodowski Józef, Maklakiewicz Zdzisław, Miklaszewski Gwidon, Młodożeniec Jan, Munk Andrzej, Negri Pola, Nehrebecki Władysław, Obertyńska Beata, Stroiński Zdzisław, Stachura Edward, Śliwiak Tadeusz, Trzebiński Andrzej, Wirpsza Witold, Wierzyński Kazimierz, Wojaczek Rafał, Zagórski Jerzy (Chodera i in. 2005).

(Karwala 2001a; Karwala 2001b; Karwala 2001c; Karwala 2001/2002; Karwala 2002a; Karwala 2002b; Karwala 2002c; Karwala 2002/2003a; Karwala 2002/2003b; Karwala 2003a; Karwala 2003b; Karwala 2004a; Karwala 2004b; Karwala 2004c; Karwala 2004d). Był też zresztą pomysłodawcą i założycielem Galerii Konspektu, działającej na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie (Karwala 2011b).

Następnym przedmiotem zainteresowań naukowych Marka Karwali stała się problematyka regionalna (Karwala 2011c; Karwala 2012; Karwala 2015b). Motywacją dla poszukiwań w tym zakresie było po pierwsze słuszne przekonanie, że także na prowincji i także w środowiskach lokalnych można niekiedy znaleźć zjawiska artystycznie wartościowe, godne wydobycia i upowszechnienia oraz po drugie, że inspiracją dla wielu znanych pisarzy i poetów były różnego rodzaju impulsy regionalne. Do problematyki regionalnej należy więc z jednej strony zaliczyć artykuły dotyczące pisarstwa Władysława Orkana oraz obecności Romów w polskiej kulturze. W tę linię badawczych zainteresowań wpisują się również cenne dokumentacyjne teksty poświęcone polskiej poezji na Wileńszczyźnie (Karwala 2005b). Z drugiej natomiast strony należą tu krótkie teksty poświęcone współczesnym lokalnym twórcom i życiu kulturalnemu mniejszych ośrodków. Inny jeszcze nurt wyznaczają publikacje poświęcone zagadnieniu obcości i inności. Tu zwraca uwagę szkic o obrazie Cygana w poezji Jerzego Ficowskiego (Karwala 2007) oraz artykuł zatytułowany *Jerzego Ficowskiego „Bajędy z augustowskich lasów”* (Karwala 2009).

Dokonany pokrótce przegląd badawczych zainteresowań prof. Marka Karwali pozwala stwierdzić, po pierwsze, zróżnicowanie tematów i problemów, które zajmowały jego uwagę. Po drugie, wewnętrzną logikę rozwoju i pewną spójność, zachowaną mimo bogactwa szczegółowych zagadnień będących przedmiotem opisu. Po trzecie, uwidocznione poszerzanie się kręgów jego zainteresowań (od poezji ku pograniczu sztuk, od poezji ku regionalizmowi, od poezji pisanej w kraju do literatury tworzonej przez Polaków na Kresach Wschodnich, wreszcie od poezji ku filozofii sztuki i teologii), czemu towarzyszyło rosnące pogłębianie kompetencji oraz doskonalenie instrumentarium badawczego i warsztatu interpretacyjnego.

Ostatnie stwierdzenie odnosi się szczególnie do prac Karwali poświęconych sztukom plastycznym oraz związkom tychże z literaturą, co wymaga wiedzy i narzędzi nie tylko literaturoznawczych, ale też z dziedziny plastyki, historii malarstwa i historii sztuki oraz dobrej orientacji w zakresie tendencji i przemian w kulturze przełomu XX i XXI wieku.

Zauważona wyżej prawidłowość co do preferowanego przez Marka Karwalę oralnego typu aktywności naukowej znajduje potwierdzenie w specyficznym charakterze jego publikacji książkowych, z których wszystkie adresowane są do ucznia i nauczyciela, także do studenta polonistyki. Wszystkie zatem charakteryzuje swoisty pakt dydaktyczny, wyrażający się w możliwości praktycznego wykorzystania zawartych w jego pracach analiz w bezpośredniej praktyce szkolnej. Rzadko się zdarza, by dorobek naukowy w dziedzinie humanistyki znajdował zastosowanie praktyczne, by dawał się aplikować do działań nieograniczających się do wąsko pojmowanej dyscypliny badawczej, do której należy. Podkreślić tu też należy zgodność profilu uczelni, w której zatrudniony był profesor Karwala, z charakterem jego prac naukowych, zorientowanych zawsze (przynajmniej w publikacjach książkowych) na dydaktykę i mogących stanowić cenną pomoc dla ambitniejszych nauczycieli.

Pierwszą książką Marka Karwali jest wspomniana już *Metafizyka oczywistości*, studium poświęcone poezji ks. Jana Twardowskiego (Karwala 1996). Praca ta stanowiła zarazem

jego rozprawę doktorską, pisaną pod kierunkiem Stanisława Burkota i obronioną w roku 1992, a w cztery lata później opublikowaną w wersji książkowej.

Zasadnicze tezy tej publikacji dają się streścić w twierdzeniu o nowatorskim charakterze dorobku poetyckiego Twardowskiego, co odnosi się przede wszystkim do sposobów artykulacji przez poetę doświadczenia religijnego. Po drugie, w przekonaniu o zaniku w tej poezji ostrego podziału na sferę *sacrum* i sferę *profanum*. Po trzecie, w zauważonych i opisanych przez Karwałę związkach poezji Jana Twardowskiego z tradycją polskiego baroku, co najpełniej miałyby się wyrażać w planie języka poetyckiego, obfitującego w liczne paradoksy i antytezy oraz często stosowany przez poetę tok anaforyczny. Złożona z trzech – o nierównej objętości – rozdziałów książka ma charakter monografii, w której analizie poddane zostały najważniejsze dla poezji Twardowskiego zagadnienia, a więc – w rozdziale pierwszym – problem przedstawień Boga, w rozdziale drugim – koncepcja człowieka i w rozdziale trzecim, najobszerniejszym, zagadnienie języka poetyckiego oraz kwestie genologiczne i wersyfikacyjne. Cenna wydaje się podjęta przez Marka Karwałę próba ukazania liryki Twardowskiego w kontekście tradycji literackiej, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji liryki religijnej.

Przy wszystkich niewątpliwych zaletach i wartościach monograficznej książki Karwali o Twardowskim wskazać też trzeba jej braki. Zaliczyłabym do nich brak jakiegokolwiek refleksji teoretycznej na temat samego pojęcia „poezja religijna” oraz statusu religijnego/metafizycznego w tekście, nie mówiąc już o teoretyczno-metodologicznych kwestiach badania *sacrum* w tekście poetyckim. Szkoda, że Autor nie odwołał się chociaż w tym względzie do obszernej, istniejącej już w chwili pisania przezeń książki, literatury przedmiotu. Dla złączenia tej opinii można wspomnieć, że teoretyczne aspekty problematyki badań nad *sacrum* w literaturze stanowiły przedmiot osobnego omówienia poczynionego przez Karwałę w artykule *O niektórych sposobach wyrażania niewyraźnego* (Karwała 1995b), co jednak nie zmienia tego, że pominięcie teoretycznej refleksji metodologicznej w książce obniża nieco naukową wartość omawianej pozycji. Pewną słabością tej publikacji wydaje się także coś, co nazwałabym detalicznością dyskursu, co polega na nadmiarze cytatów, a czasem zastępowaniu komentarza przez cytat. Takie podejście skutkuje zachwianiem równowagi między interpretacją a prezentacją, a w konsekwencji przerostem stwierdzeń szczegółowych nad ujęciami syntetycznymi, odnoszącymi się do całokształtu twórczości i charakteryzującymi zawarte w niej specyficzne światoodczucie. Z drugiej strony, na ową szczegółowość analiz można spojrzeć też od strony pozytywnej i potraktować taki tryb dyskursu jako zamierzoną pomoc dla czytelnika mniej zorientowanego w samej twórczości księdza-poety. Dyskusyjne może też być eksponowanie związków poetyki Twardowskiego z barokiem, których to Karwała upatruje w tendencji do operowania paradoksem. Nie kwestionując tego rodzaju rozpoznania, należałoby jednak dodać, że posługiwanie się paradoksem pozostaje też cechą języka mistyków, wobec czego słuszniejsze byłoby – jak sądzę – wskazanie na obydwie możliwości w zakresie analogii czy też źródeł inspiracji.

Niezależnie od omówionych wątpliwości, książka doktorska Marka Karwali jest niewątpliwie świadectwem jego erudycji, zmysłu interpretacyjnego, ćwiczonego w serii interesujących mikroprzybliżeń analityczno-interpretacyjnych, dobrego warsztatu badawczego, w którym kompetencja literaturoznawcza zostaje dopełniona znajomością teologii oraz filozofii. Rzeczona książka prezentuje też wspomniane już wcześniej walory dydaktyczne. Zaopatrzona w serię dobrze sformułowanych pytań umieszczonych po każdym rozdziale,

nie tracąc cech naukowej pozycji literaturoznawczej, pełni też skutecznie rolę przewodnika po analizowanej poezji, przeznaczonego dla nauczycieli i nadającego się do wykorzystania w szkolnej praktyce. Cechę tę wzmacnia zamieszczony na końcu książki słownik trudniejszych terminów. Trzeba powiedzieć, że to świetne rozwiązanie, gdyż pozwoliło na zachowanie naukowego trybu literaturoznawczego dyskursu, a zarazem uprzyściplniło ów dyskurs „nieliteraturoznawcy”, dzięki czemu krąg potencjalnych odbiorców rzeczowej pozycji został znacznie poszerzony.

Podobne rozwiązanie strukturalne zostało przez Marka Karwałę przyjęte w jego trzech następnych książkach. Przywoływane pozycje to: dwutomowe wydawnictwo *Poezja polska XX wieku* (Karwala 1999; 2000), obydwie opublikowane przez Wydawnictwo Znak w serii „Znak dla Szkoły”, oraz trzecia pozycja, wydana w tej samej serii i nosząca tytuł *Polska poezja współczesna po 1956* (Karwala 1998). Wszystkie trzy książki oparte są na zbliżonej koncepcji i analogicznej zasadzie kompozycyjnej. Założeniem jest mianowicie prezentacja twórczości wybranego poety przez analizę i interpretację pojedynczego tekstu, uznanego przez autora wyboru za reprezentatywny dla całokształtu danego świata poetyckiego. Jeden wybrany tekst stanowi w takim podejściu swego rodzaju soczewkę, skupiającą wszystkie najważniejsze cechy światoodczucia charakterystycznego dla danej poezji. W toku dyskursu do tych stanowiących ośrodek interpretacji wierszy często zostają dodane kolejne, by wzbogacić kontekst lub pokazać odmienne jeszcze aspekty omawianej twórczości. W książce *Polska poezja współczesna po 1956* mamy następujące nazwiska: Bursa, Grochowiak, Karpowicz, Białoszewski, Twardowski, Nowak, Herbert, Szymborska, Miłosz, Różewicz, Lipska, Barańczak, Maj... W pierwszym tomie *Poezji polskiej XX wieku* pojawiają się szkice poświęcone takim twórcom, jak: Twardowski, Różewicz, Herbert, Nowak, Grochowiak, Zagajewski, Barańczak, Podsiadło; w tomie drugim zestaw nazwisk przedstawia się następująco: Miłosz, Kamieńska, Białoszewski, Szymborska, Bursa, Krynicki, Lipska, Świetlicki. Z dokonanego zestawienia widać wyraźnie, że nazwiska z najwcześniejszej książki z serii powracają w dwu następnych pozycjach. W odniesieniu do pozycji *Poezja polska po roku 1956* można mieć wątpliwości co do adekwatności zawartości do tytułu, sugerującego (przez wyrażenie „po 1956”), że przedmiotem namysłu będzie poezja tzw. pokolenia „Współczesności”, a zatem poetów debiutujących po październikowej odwilży 1956 roku. Tymczasem mamy w tomie licznych reprezentantów poetów starszych, owszem, czynnych także po roku 1956, ale należących do generacji wcześniejszych i mających za sobą często spory dorobek sprzed podanej daty. Zarówno Miłosza, jak i Twardowskiego czy Różewicza trudno zaliczyć do pokolenia „Współczesności”... Podobnie rzecz się ma z poetami młodszymi: Barańczakiem i Lipską oraz jeszcze młodszym Majem, należącymi – w dwu pierwszych przypadkach – do Nowej Fali oraz, w przypadku Maja, do Nowej Prywatności. Niby na pozór wszystko się zgadza, rzeczywiście omawiane wiersze powstały po roku 1956, całkowicie pominięta została jednak przy takim układzie pokoleniowa przynależność poszczególnych twórców, przez co uczeń – główny odbiorca książki – zyskuje obraz ahistoryczny, zapoznający zupełnie generacyjność w rozwoju polskiej liryki powojennej. Z historycznoliterackiego punktu widzenia takie rozwiązanie wydaje się problematyczne.

Wszystkie powyższe uwagi krytyczne nie mają na celu podważenia bezspornie wysokiej wartości merytorycznej wszystkich trzech omawianych pozycji. Wszelkie wyrażone wyżej zastrzeżenia nie zmieniają bowiem przekonania o niepodważalnych kompetencjach Marka Karwali w zakresie interpretacji tekstów poetyckich. Jego analizy cechuje przejrzysty

tok wywodu, klarowność koncepcji i bardzo dobry warsztat oraz wieloaspektowe ujęcia, w których panuje równowaga między rozważaniami nad treścią i przesłaniem utworu oraz środkami formalnymi, ukazwanymi w sfunkcjonalizowany sposób jako narzędzia służące wyrażeniu przez poetę wydobytej przez interpretatora w toku analizy treści analizowanego wiersza. Są to też interpretacje oryginalne, nierzadko nowatorskie, świadczące o wnikliwości badacza i jego inwencji, miarkowanej wszakże zawsze troską o intelektualną dyscyplinę wywodu, jego logikę oraz zgodność z realiami samego tekstu. Dzięki takim zaletom unika Marek Karwala zarówno niedointerpretowania utworu, jak i – groźniejszej jeszcze – nadinterpretacji i dowolności.

Obraz naukowej sylwetki Marka Karwali nie byłby pełny, gdyby pominąć pozostałe obszary jego intensywnej i cennej aktywności. Należy więc wspomnieć po pierwsze o jego działalności na polu dydaktyki. W tym zakresie zwraca uwagę różnorodność wykładanych przez niego w ciągu lat pracy przedmiotów oraz zasługi w kształceniu licencjatów i magistrów. Wypromował profesor Karwala ponad stu magistrów oraz kilkudziesięciu licencjatów, był ponadto recenzentem kilkuset prac magisterskich i licencjackich. Potwierdzeniem umiejętności, zdolności i zasług dydaktycznych był otrzymany przezeń w 2008 roku Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz przyznane mu kilkakrotnie nagrody Rektora macierzystej uczelni.

Przedstawiony zarys działalności badawczej i popularyzatorskiej Marka Karwali oraz przebieg jego drogi naukowej pozwala nie tylko widzieć w nim wartościowego badacza o różnorodnych osiągnięciach i cennym merytorycznym dorobku, ale też uświadomić sobie skalę straty, jaką środowisko polonistyczne i kulturalne Krakowa poniosło wraz z jego niespodziewanym i nazbyt szybkim odejściem. Przegląd powyższy nie odzwierciedla też tego, co niemierzalne i nieuchwytnie, a przecież tak bardzo ważne w międzyludzkim obcowaniu. Myślę o niezwyklej prawości i ludzkich zaletach profesora Karwali, którego w obcowaniu ze studentami wyróżniała wyjątkowa empatia i życzliwość. W tym zakresie pozostawał nie tylko nauczycielem, ale prawdziwym przyjacielem młodych ludzi, dla których był mistrzem i przewodnikiem – nie tylko po literaturze i sztuce, ale także po życiu.

Bibliografia

- Borek, Piotr [&] Marek Karwala [&] Roman Mazurkiewicz (red.) 2018. *Literackie kosmografie Józefa Barana*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- (red.) 2020. *W obliczu cudów wszechświata... Studia o twórczości Adama Ziemiańskiego*. Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.
- Chodera, Janina [&] Feliks Kiryk (red.) 2005. *Słownik biograficzny historii Polski*. T. 2: L–Ż. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Karolczuk-Kędzierska, Monika et al. (red.) 2002. *Encyklopedia powszechna*. T. 1–8. Kraków: Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński.
- Karwala, Marek 1993. „Liryka ks. Jana Twardowskiego w świetle tradycji poetyckiej baroku”. W: Marian Kaczmarek (red.). *Dawność kulturowa w literaturach słowiańskich drugiej połowy XX wieku*. Opole: WSP.
- 1995a. „Świat dzieciństwa w poezji ks. Jana Twardowskiego”. W: Jan Ożdżyński (red.). *Językowy obraz świata dzieci i młodzieży*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.

- 1995b. „O niektórych sposobach wyrażania niewyraźnego”. W: Zbigniew Adamek (red.). *Teologia, kultura, współczesność*. Tarnów: Biblos.
- 1996. *Metafizyka oczywistości. O poezji księdza Jana Twardowskiego*. Kraków: Impuls.
- 1998. *Polska poezja współczesna po 1956*. Kraków: Znak.
- 1999. *Poezja polska XX wieku*. T. 1. Kraków: Znak.
- 2000. *Poezja polska XX wieku*. T. 2. Kraków: Znak.
- 2001a. „Lucjan Orzech – ku syntezie”. *Konspekt* 6: 113–115.
- 2001b. „Małgorzata Olkusa – lekkość monumentu”. *Galeria Konspektu, Konspekt* 7: 132–134.
- 2001c. „Andrzej Bębenek – w kierunku znaku”. *Konspekt* 8: 114–116.
- 2001/2002. „Adam Maria Panasewicz – skrót, znak, esencja”. *Konspekt* 9: 113–114.
- 2002a. „Stanisław Moskała – w kręgu transformacji”. *Konspekt* 11: 141–143.
- 2002b. „Piotr Jargusz – w stronę absurdu”. *Konspekt* 10: 131–133.
- 2002c. „Jacek Zaborski – podróż w nieznanne”. *Konspekt* 12: 81–83.
- 2002/2003a. „Migawki. O wystawie Anny Rubiś”. *Konspekt* 13: 71.
- 2002/2003b. „Malarskie zapisywanie dźwięków”. *Konspekt* 13: 72.
- 2003a. „Aniołowie w poezji ks. Jana Twardowskiego”. W: Tadeusz Budrewicz (red.). *Zbliżenia historycznoliterackie. Prace ofiarowane profesorowi Stanisławowi Burkotowi*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe AP.
- 2003b. „Grażyna Borowik – przestrzeń sztuki zintegrowanej”. *Konspekt* 14–15: 146–147.
- 2004a. „Sztuka ponad granicami”. *Konspekt* 18: 129.
- 2004b. „Jan Bujnowski – we wszystkim obecne jest piękno”. *Konspekt* 19: 200–202.
- 2004c. „Nadrealne wędrówka Stanisława Tabisza”. *Konspekt* 20: 209–210.
- 2004d. „Małgorzata Wyka – zobaczyć niezwykłość w zwykłości”. *Konspekt* 20: 202–204.
- 2005a. „Niepokalane poczęcie w poezji polskiej od romantyzmu do współczesności”. W: Danuta Mastalska (red.). *Niepokalone Poczęcie i życie chrześcijańskie*. Częstochowa: Niepokalanów PTM.
- 2005b. „Mater Misericordiae. O poezji ostrobramskiej”. W: Halina Bursztyńska (red.). *Od strony Kresów. Studia i szkice*. Cz. 3. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- 2007. „Cyganie w poezji Jerzego Ficowskiego”. W: Piotr Borek (red.). *Romowie w Polsce i w Europie: historia, prawo, kultura*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- 2009. „Jerzego Ficowskiego Bajędy z augustowskich lasów”. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historiolitteraria* 9: 198–205.
- 2011a. „Czy ksiądz Jan Twardowski pisał wiersze politycznie zaangażowane”. W: Marek Karwala [&] Barbara Serwatka (red.). *Zanurzeni w historii, zanurzeni w kulturze: literatura czasów PRL-u o PRL-u*. Kraków: Śródmiejski Ośrodek Kultury.
- 2011b. „Słowo i obraz. Rozmowa z dr. Markiem Karwałą – twórcą i wieloletnim opiekunem Galerii Konspektu”. Wywiad przeprowadzony przez Marcina Kanię. *Konspekt* 38, 1: 130–133.
- 2011c. „Pejzaż jako tło dla refleksji egzystencjalnej w wierszach Władysława Orkana”. W: Bolesław Faron (red.). *Wokół Władysława Orkana: aspekty literackie, kulturowe i medialne*. Kraków: Wydawnictwo Abaton.
- 2012. „Liryczne Hipokrene: poeci skawińscy (rekonesans)”. W: Zofia Budrewicz [&] Marcin Kania (red.). *Okolice metropolii: tożsamość – edukacja – kultura*. Kraków: Dom Wydawnictw Naukowych.
- 2014. „Teatr MIST obchodzi 20-te urodziny”. *Konspekt* 51, 2: 46–48.
- 2015a. „Jak czytać w szkole utwory księdza Jana Twardowskiego”. *Topos* 3: 45–53.
- 2015b. „Pierwiastki religijne w wierszach Władysława Orkana”. W: Bolesław Faron (red.). *Władysław Orkan – piewca Gorców i Podhala*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Wierchy”.
- 2016. „Jeszcze zaboli długopis, co mi został po matce: o roli rzeczy w liryce ks. Jana Twardowskiego”. W: Aleksander Seniuk (red.). *Pisał na tak*. Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II.

- Kubiczek, Wojciech 2006. „Tradycja i nowoczesność powinny współzysztować...”. Wywiad przeprowadzony przez Marka Karwałę. *Konspekt* 25, 1: 130–132.
- Rodziński, Stanisław 2001. „Imperatyw wartości”. Wywiad przeprowadzony przez Marka Karwałę. *Konspekt* 7: 25–33.
- Rylski, Eustachy 2016. „Na antypodach tradycji”. Wywiad przeprowadzony przez Marka Karwałę. *Konspekt* 59, 4: 26–29.
- Sadlik, Magdalena [&] Małgorzata Chrobak (red.) 2017. *Poeci krakowscy mniej znani, zapomniani, niedoczytani...* T. 2. Kraków: Collegium Columbinum.
- Stachura-Lupa, Renata [&] Marek Karwala (red.) 2017. *Poeci krakowscy mniej znani, zapomniani, niedoczytani...* T. 1. Kraków: Collegium Columbinum.
- Zdebski, Janusz 2005. „Odpowiadać na wyzwania nowych czasów”. Wywiad przeprowadzony przez Marka Karwałę. *Konspekt* 24, 4: 7–10.